अस्मिन् प्रश्नपत्रपुस्तिकायाम् 28 प्रश्नाः [खण्ड—क (20) + खण्ड—ख (4+4)] एवं 10 पृष्ठाः सन्ति।

Roll No.
अनुक्रमांक

Code No. **53/SS/O/S**
कोड नं०

Set/सेट **A**

संस्कृतम्

(309)

Day and Date of Examination ....
(परीक्षादिवसः दिनाङ्कश्च)

Signature of Invigilators 1. ....
(निरीक्षकयोः हस्ताक्षरम्)

2. ....

सामान्य अनुदेशाः —

1. परीक्षार्थी प्रश्नपत्रपुस्तिकायाः प्रथमपृष्ठे स्व-अनुक्रमाङ्कम् अवश्यं लिखतु।
2. निरीक्ष्यतां यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानुसारमेव अस्ति। प्रश्नाः क्रमानुसारं सन्ति न वा इत्यपि निरीक्षणीयम्।
3. उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्कलेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति।
4. स्व-उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कोड संख्या 53/SS/O/S, सेट A अवश्यमेव लेखनीया।

संस्कृतम्

(309)

समयः —होरात्रयम्] [पूर्णाङ्काः —100

निर्देशाः — (i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे **द्वौ** खण्डौ स्तः। खण्ड—क (केन्द्रिकः पाठ्यक्रमः), खण्ड—ख (वैकल्पिक–I एवं वैकल्पिक–II) स्तः।

(ii) खण्ड—क अनिवार्यः। अस्मिन् खण्डे 20 प्रश्नाः सन्ति।

(iii) खण्ड—ख **एकः** एव वैकल्पिकः समाधेयः।

(iv) खण्ड—क कृते *85* अङ्काः, खण्ड—ख संस्कृतं संस्कृतिश्च अथवा प्रयोजनमूलकसंस्कृतम् इति वैकल्पिकयोः केवलम् एकः एव वैकल्पिकः समाधेयः। अस्य कृते *15* अङ्काः निर्धारिताः।

खण्ड—क

केन्द्रिकः पाठ्यक्रमः

1. अधोलिखितेषु कस्यचि**देकस्य** पाठस्य सारं षड्वाक्येषु लिखत— 6

(क) क्रोधोऽनर्थकारकः

(ख) परार्थे आत्मोत्सर्गः

(ग) राजते खलु कन्याकुमारी

2. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत— 1×4=4

वस्तुतः संस्कृते बहुमूल्यज्ञानं निहितम् अस्ति। मानवः जन्मतः त्रिभिः ऋणैः सह जायते। तेषु एकम् ऋषिऋणम्। अस्माकं पूर्वजाः ऋषयः महता कष्टेन ज्ञानं सम्पादितवन्तः। यदि वयं स्वाध्यायं कुर्मः तर्हि न केवलम् ऋषिऋणम् अपितु समाजऋणम् अपि अपाकृतं भवति।

प्रश्नाः

(क) मानवः जन्मतः कति ऋणैः सह जायते?

(ख) ऋणेषु एकं प्रमुखम् ऋणं किमस्ति?

(ग) समाजऋणं केन अपाकृतं भवति?

(घ) ऋषयः ज्ञानं कथं सम्पादितवन्तः?

3. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उचितम् उत्तरं कोष्ठकात् चित्वा लिखत— 1×4=4

(क) वेदम् अनूच्य आचार्यः कम् अनुशास्ति? (सामाजिकम् / अन्तेवासिनम्)

(ख) शैवालघोषो नाम पर्वतः कस्मिन् प्रदेशे अस्ति? (मध्यदेशे / उत्तरदेशे)

(ग) वेदाङ्गानि कति सन्ति? (पञ्च / षट्)

(घ) कः प्रथमः त्वक् प्रत्यारोपकः प्रसिद्धः? (जीवकः / सुश्रुतः)

4. (क) रेखाङ्कितपदमाश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत— 1×2=2

(i) मनसः अशान्तिः बहुरोगान् जनयति।

(ii) सुरैः असुरैः मुनिभिः नरैः च सरस्वती वन्दनीया।

(ख) प्रश्नान् उत्तरत— 1×2=2

(i) अन्तरिक्षयात्रायै कल्पनाचावलायाः कुत्र चयनं जातम्?

(ii) संस्कृतवाङ्मये केषां ग्रन्थानां भाण्डागारः अस्ति?

5. एतत् कथनं कः कम्प्रति कथयति? 2

(क) ध्रुवसेन, किमागतो नन्दपुत्रः?

(ख) अतिथीनां सेवा अस्माकं धर्मः। यथेच्छं भोज्यं पेयं च लप्स्यध्वे।

6. अधोलिखितपद्यांशद्वयं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत— 2×2=4

(क) नित्यं स्नेहार्द्रशिरसः शिरः शूलं न जायते।
न खालित्यं न पालित्यं न केशाः प्रपतन्ति च॥

प्रश्नद्वयम्—

(i) कस्य शिरसि पीडा न भवति?

(ii) खालित्यम् इत्यस्य कः अर्थः?

(ख) अहिंस्रः सर्वभूतेषु सत्यवाक् सुदृढव्रतः।
स चकार यथाकालमाहारं पतितैः फलैः॥

प्रश्नद्वयम्—

(i) कः सर्वभूतेषु अहिंस्रः आसीत्?

(ii) सः केन प्रकारेण आहारम् अकरोत्?

7. अधोलिखितयोः अन्वयद्वयोः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत— 2

(क) कः कुलकमलदिनेशः सति गुणविभवेऽपि यो नम्रः।
कस्य वशे जगदेतत् प्रियहितवचनस्य धर्मनिरतस्य॥

अन्वयः —

कुलकमलदिनेशः कः _____ अपि सति यः नम्रः एतत् जगत् कस्य _____ ? प्रियहितवचनस्य धर्मनिरतस्य।

(ख) दुःखेन श्लिष्यते भिन्नं श्लिष्टं दुःखेन भिद्यते।
भिन्ना श्लिष्टा तु या मैत्री न सा स्नेहेन वर्तते॥

अन्वयः —

भिन्नम्, दुःखेन, श्लिष्यते, _____ दुःखेन, भिद्यते, या, मैत्री, भिन्ना श्लिष्टा, सा, तु, _____ न वर्तते।

8. अधोलिखितपद्यांशद्वयस्य भावार्थयोः रिक्तस्थानानि पूरयत— 2

(क) किं वाचां मण्डनं सत्यम्।

भावार्थः —

सत्येन एव _____ पवित्रा जायते।

(ख) मा भ्राता भ्रातरं द्विक्षत्।

भावार्थः —

भ्राता भ्रातरं प्रति _____ तिष्ठेत्।

9. 'अ' स्तम्भस्य पद्यांशं 'ब' स्तम्भेन सह मेलयत— 2

स्तम्भ—अ		**स्तम्भ—ब**	
(i)	आयापयामास तदा	(क)	हिमं न सौभाग्यविलोपि जातम्
(ii)	अक्रोधेन जयेत् क्रोधम्	(ख)	ममत्वमुच्चैः शिरसां सतीव
(iii)	क्षुद्रेऽपि नूनं शरणं प्रपद्ये	(ग)	गोमायुर्वध्यतामिति
(iv)	अनन्तरत्नप्रभवस्य यस्य	(घ)	असाधुं साधुना जयेत्

10. 'काले फलति सौभाग्यम्' इति नाटकस्य सारांशं षड्वाक्येषु लिखत। सहायतायै बिन्दवः दत्ताः — 6

बिन्दवः

प्रजावत्सलः एकः बुद्धिमान् नृपः कमपि स्वराज्ये निर्धनं द्रष्टुं न इच्छति स्म, सभायां लब्धदत्तः निर्धनः जीर्णवस्त्रधारी प्रविशति तस्मै एकं बीजपूरफलं यच्छति, तत्फलं व्यापारी तस्मात् क्रीणाति, राज्ञे च ददाति, लब्धदत्तं पुनः फलं नृपः ददाति, राज्ञः आदेशेन लब्धदत्तः फलं खंडयति, फलात् रत्नानि, प्राप्नोति, लब्धदत्तस्य सौभाग्यं फलति।

11. (क) अधोलिखितं नाट्यांशद्वयं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत—

साधुः : जयतु महाराजः। एकम् अपूर्वं फलं भवते अर्पयितुम् आगतोऽहम्। कृपया स्वीकरोतु।

राजा : (गृहीत्वा साश्चर्यम्) अहो, एतत् तु तदेव फलम्। भोः साधो! कुतः प्राप्तम् एतत् फलम्?

साधुः : राजन्, मार्गे एकः अतीव निर्धनः जनः एतत् फलं विक्रीणाति स्म। दिव्यं प्रकाशमानम् एतत् फलं दृष्ट्वा अहम् एकं रूप्यकं दत्त्वा क्रीतवान् अत्र च आनीतवान्।

राजा : अतिशोभनम्। भवान् मम अतिथिगृहे विश्रान्तिम् अनुभवतु।

साधुः : कृतज्ञोऽस्मि राजन्। (गच्छति)

प्रश्नाः 1×2=2

(i) साधुः राज्ञे किं दातुम् आगतः?

(ii) साधुः फलं कस्मात् क्रीतवान्?

(ख) विस्तीर्णलोहितमुखः परिवृत्तनेत्रो,
भग्नांसकण्ठकटिजानुकरोरुजङ्घः।
विच्छिन्नहारपतिताङ्गदलम्बसूत्रो
वज्रप्रभग्नशिखरः पतितो यथाद्रिः॥

प्रश्नाः 1×2=2

(i) वज्रप्रभग्नशिखरः पर्वत इव कः आसीत्?

(ii) सः केन पातितः?

12. अधोलिखितं गद्यांशं पद्यांशं च पठित्वा उभयोः प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत—

(क) **गद्यांशः**

प्रजापतेः पुत्रः बाणासुरः शिवात् वरं प्राप्य मदोन्मत्तः जातः। सः विविधान् अत्याचारान् कृत्वा जनान् पीडयति स्म। जनाः देवं विष्णुं प्रार्थितवन्तः देवः अवदत्—अस्य वधः पराशक्त्या कुमार्या करिष्यते।

प्रश्नाः

(i) मदोन्मत्तः कः जातः? 1

(ii) सः कथं जनान् पीडयति स्म? 2

(iii) बाणासुरस्य वधः कया कृतः? 2

(ख) **पद्यांशः**

संतोषामृततृप्तानां यत् सुखं शान्तचेतसाम्।
कुतस्तद्धनलुब्धानामितश्चेतश्च धावताम्॥

प्रश्नाः

(i) केन अमृतेन तृप्ताः जनाः सुखं प्राप्नुवन्ति? 1

(ii) कस्य चित्तं शान्तं भवति? 2

(iii) कः सुखं न लभते? 2

13. मञ्जूषापदसहायतया 'मम विद्यालयः' इति विषयमधिकृत्य दशवाक्यानि लिखत— 1×10=10

मञ्जूषा

नगरस्य, रम्ये, वातावरणे, एकान्ते, रमणीये स्थाने विद्यालयः अस्ति, नातिदूरं नगरात् सुगम्यम्, तत्र त्रिंशत् कक्षाः पुस्तकालयः, प्रायोगिककार्यशाला, विज्ञानकक्षाः सन्ति, महान्तः शिक्षाविदः प्रायार्यः, विंशतिः स्वविषयेषु प्रशिक्षिताः शिक्षकाः, एकः तरणतालः, क्रीडाक्षेत्रम्, उत्तमम् अनुशासनं परीक्षाफलम् अपि, सर्वश्रेष्ठम्।

14. भवान् ब्रजेशः। माध्यमिककक्षासु पाठनार्थं संस्कृत-शिक्षकस्य नियुक्त्यै प्रकाशितविज्ञापनानुसारम् एकम् आवेदनपत्रं लखनऊस्थितं ज्ञानभारतीविद्यालयस्य प्राचार्यं प्रति लिखतु। 6

15. भवतः नाम गिरीशः। स्वमित्रेण प्रियव्रतेन सह संस्कृतभाषायाः महत्त्वविषये वार्तां कुर्वन् संवादम् एकं लिखतु। चत्वारि वाक्यानि लिखतु। 1×4=4

16. रेखाङ्कितपदे सन्धिच्छेदं कुरुत— ½×2=1

(क) जयेत् सत्येन चानृतम्

(ख) सन्तोषामृत-तृप्तानाम्

17. (क) रेखाङ्कितपदे का विभक्तिः किं च मूलपदम्? 2

परदुःखेन के दुःखिनः भवन्ति।

(ख) रेखाङ्कितपदद्वयं लृट्लकारे परिवर्त्य लिखत— 2

तदहं स्मरामि। यद् भर्त्ता आज्ञापयति।

18. समुचितपदनिर्माणं कृत्वा रिक्तस्थानं पूरयत— 1×4=4

(क) गुणाः पूजास्थानं ______ न च लिङ्गं न च वयः। (गुणिन् + उचितविभक्ति)

(ख) ते तत्र ______ ध्वनन्ति। (वंशी + उचितविभक्ति)

(ग) अधमानां कृते ______ किमपि महत्त्वं न वर्तते। (जीवनमूल्य + उचितविभक्ति)

(घ) कस्तूरी ______ जायते। (मृग + उचितविभक्ति)

19. यथानिर्दिष्टं कुरुत— 1×4=4

(क) चक्रधरस्य मस्तकात् किम् अवहत्? (रेखाङ्कितपदस्य विग्रहं कुरुत)

(ख) एवम् उक्त्वा सः निर्गतः। (अव्ययं चिनुत)

(ग) पुत्तलिका कथां कथयति। (कर्मवाच्ये परिवर्तनं कुरुत)

(घ) ततः शार्दूलजननी मृगराजं सम्बोधयितुम् आगमत्। (प्रत्ययं चिनुत)

20. अधोलिखितवाक्ये **एकम्** अव्ययम् **एकम्** उपसर्गं च चित्वा लिखत— 2

(क) घनोपगूढं गगनं न तारा।

(ख) वयं परियोजनाकार्यं कुर्मः।

खण्ड—ख

वैकल्पिक–I

(संस्कृतं संस्कृतिश्च)

21. अधोलिखितकाव्यानां तेषां लेखकैः सह मेलनं कृत्वा लिखत— 2

स्तम्भ—अ		स्तम्भ—ब	
(i)	भक्तिगीतसुधा	(क)	राजेन्द्रमिश्रः
(ii)	भारतशतकम्	(ख)	रामभद्राचार्यः
(iii)	स्वातन्त्र्यवीरशतकम्	(ग)	श्रीकृष्णसेमवालः
(iv)	इन्दिराकीर्तिशतकम्	(घ)	श्रीधरभास्करवर्णेकरः

22. अधोलिखितप्रश्नान् उत्तरत—

(क) अधोलिखितसंख्यानां कृते संस्कृतपदानि लिखत— 2

10^3, 10^{10}, 10^{11}, 10^{12}

(ख) शून्यं संस्कृतभाषायाम् अस्तित्वं सूचयति न वा? शून्यस्य संकेतः पिंगलस्य कस्मिन् ग्रन्थे लभ्यते? 2

(ग) 'ग्रहणस्वरूपम्' कस्मिन् शास्त्रे वर्णितम्? 1

(घ) विमानशास्त्रस्य रचयिता कः अस्ति? गर्गरचितस्य विमानशास्त्रसंबद्धस्य ग्रंथस्य किं नाम अस्ति? 2

23. आधुनिकभारतीयभाषाणाम् उद्भवः कस्मात् अपभ्रंशात् मन्यते? तमिल इति कस्य भाषा-परिवारस्य भाषा? 2

24. (क) भारतीयसंस्कृतेः कति मूलतत्त्वानि सन्ति? मानवजीवने च विकासस्य कति आश्रमाः सन्ति? 2

(ख) शरीरत्यागानन्तरं कः संस्कारः क्रियते? 1

(ग) संस्कारैः केषाम् अपाकरणं भवति?

1

वैकल्पिक–II

(प्रयोजनमूलकसंस्कृतम्)

21. अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत— 1×4=4

(क) संस्कृतं विश्वस्य _____ भाषा अस्ति।

(ख) प्रहेलिकानाम् अर्थबोधनप्रकारः _____ भवति।

(ग) सूर्यादिग्रहाणां गतयः _____ शास्त्रे निरूपिताः।

(घ) आकाशवाणीतः वयं _____ प्रातः सायं च संस्कृतवार्तानां प्रसारणं शृणुमः।

22. अधोलिखितान् प्रश्नान् उत्तरत— 1×4=4

(क) दूरदर्शनस्य प्रसिद्धाः प्रणालिकाः कति सन्ति?

(ख) संस्कृतवार्ताः कुत्र सर्वदा श्रोतुम् उपलभ्यन्ते?

(ग) श्रावणमासे संस्कृतदिवसे दूरदर्शनेन कीदृशाः कार्यक्रमाः आयोज्यन्ते?

(घ) जनसंचारस्य सर्वेषां माध्यमानां वार्त्तास्रोतांसि कतिविधानि भवन्ति?

23. (क) व्यंग्यचित्रनिर्माणे व्यंग्यभाषाप्रयोगे च किम् अपेक्ष्यते? 1

(ख) शोधकार्यस्य तथ्यात्मकं ज्ञानं बहुजनहिताय कथं भवेत्? 1

24. (क) पत्रकारिता-व्यवसाये यत्र-तत्र स्थितान् समाचारान् पत्रिकाकार्यालये कः प्रेषयति? 1

(ख) पत्रपत्रिकाणां प्रकाशनाय केषां नियमानाम् अनुपालनं कर्त्तव्यम्? 1

(ग) पत्रपत्रिकासु विषयाणां संयोजनं केन आधारेण क्रियते? 1

(घ) अशुद्धिनिराकरणे त्रुटिशोधकस्य कीदृशी दृष्टिः भवेत्? 1

(ङ) कोष्ठकचिह्नस्य कृते किं चिह्नं प्रयुज्यते? 1

★★★